

Inzichten van de deelnemers

ERFGOED VERHALEN

Naar nieuwe perspectieven, meerdere stemmen
en het onzichtbare zichtbaar maken.

ERFGOED PARTICIPATIE-LABS

3E erfgoed
Academie

Inzichten van de deelnemers

ERFGOED VERHALEN

In dit boekje presenteren we de belangrijkste inzichten die zijn opgedaan in het lab: **erfgoedverhalen.** Neem een kijkje in de keuken van de deelnemende erfgoedprofessionals. We hopen dat dat een schat aan inspiratie en nuttige tips voor je oplevert!

DE ERFGOEDPARTICIPATIE-LABS

In 2021 vond de tweede ronde van de erfgoedparticipatie-labs plaats, georganiseerd door de ErfgoedAcademie onder het motto ‘**Samen denken – Samen doen – Samen creëren**’. Het Verdrag van Faro, dat in de komende jaren in Nederland waarschijnlijk geratificeerd wordt, benadrukt de maatschappelijke en verbindende waarde van erfgoed en het belang van deelname door de samenleving. Erfgoed is van en voor iedereen en erfgoed maken we samen. Denk aan het participatief herwaarderen van museale collecties, een nieuw leven geven aan brugwachtershuisjes en andere lege panden door lokale initiatiefnemers of het meewerken van vrijwilligers aan archeologische vondsten.

Hoe betrek je bewoners en (erfgoed)gemeenschappen bij jouw erfgoedopgave? Hoe kun jij initiatieven van anderen ondersteunen? Hoe zet je erfgoed in bij maatschappelijke vraagstukken? Als je in wilt spelen op de nieuwe plek van erfgoed in de maatschappij, heb je als erfgoedprofessional een andere manier van denken en van doen nodig. Het is steeds experimenteren en reflecteren. In de erfgoedparticipatie-labs werd onderzocht wat dat betekent in de praktijk.

In een reeks online- en offlinebijeenkomsten gedurende een periode van zes maanden kwam een mix van erfgoedmensen samen: van gemeenteambtenaren, projectontwikkelaars, zzp'ers, medewerkers van musea, vrijwilligers en initiatiefnemers tot praktijkgerichte onderzoekers. Elke deelnemer werkte aan een eigen casus en samen gingen ze op zoek naar de antwoorden op de complexe vragen waar ze nu voor staan.

THEMA ERFGOEDVERHALEN

Door het werken aan de eigen casussen, bekijken van bestaande tools, interviews, een mini-training rond de emotie-netwerken methode en het bezoeken van erfgoedlocaties, gingen de deelnemers dieper in op het ophalen en presenteren van nieuwe perspectieven en verhalen om erfgoed zichtbaar, beleefbaar en meer inclusief te maken. Thema's zoals maatschappelijke erfgoedvorming, democratische besluitvorming en meerstemmigheid kwamen aan bod. De deelnemers zochten tips en tools om belanghebbenden in kaart te brengen en verbindingen te maken met bewoners en het publiek. Verder onderzochten ze geschikte kaders voor samenwerkingen, het opbouwen van vertrouwen en het delen en overdragen van eigenaarschap. Erfgoed is van en voor iedereen en het verzamelen, vertellen en borgen van meerdere verhalen is de sleutel.

“
**PARTICIPATIE EN ERFGOED IS
 EINDELOOS COMPLEX EN DAT IS GOED!
 HET BLIJFT ZOEKEN, TWIJFELEN,
 AANPASSEN, DISCUSSIËREN...**”

“
**SLUIT AAN BIJ NETWERKEN
 EN PLATFORMS DIE AL
 BESTAAN ZOALS VERENIGINGEN,
 CLUBS, FACEBOOK GROEPEN.**”

“
**HOE WIL JE
 MET MENSEN OMGAAN?
 DAT IS DE KERN
 VRAAG.**”

“
**HOE GA JE DE OPBRENGSTEN
 VAN PARTICIPATIEVE PROJECTEN
 VASTLEGGEN EN BORGEN?**”

TIJN PIEREN

Marketeer & Projectleider, DOMunder

'Waarom moeilijk doen, als het samen kan'. Deze quote van 'Loesje' is voor mij leidend in veel aspecten. Lang was binnen de organisatie van DOMunder van samen(werken) geen sprake. Gelukkig hebben we dit kunnen veranderen en via spannende projecten zoals 'Vind Paleis Lofen' gaan we nu samen met Utrecht verder op zoek naar (de waarde van)

het erfgoed van 2000 jaar Domplein. Tegelijkertijd neemt eindelijk het belang van erfgoedparticipatie toe. Het is heel tof om daaraan te mogen bijdragen, ook via de erfgoedparticipatie-labs.

Het belangrijkste wat ik meeneem uit de labs: **erfgoedparticipatie is een werkwoord**. Het is wat je leert door het te doen. Daarnaast is het ook een balanceeract. In een participatief proces wordt er van jou als initiator (ook) verwacht de kaders voor samenwerking aan te geven, te faciliteren, te stimuleren en te inspireren. Tegelijkertijd wil je ook zorgen dat er ruimte is voor dynamiek, waarbij het principe is: 'groep maakt plan, plan maakt groep'. Het is een zoektocht, net als naar het verborgen erfgoed van het Domplein. **Het is rommelig, uitdagend, creatief, innovatief, interessant en energierijk**. Vooral is het de vraag, om weer met Loesje te spreken: 'Waarom binnen je comfortzone blijven, als daarbuiten veel meer te beleven valt'.

“
**ERFGOEDPARTICIPATIE IS ROMMELIG,
 UITDAGEND, CREATIEF, INNOVATIEF,
 INTERESSANT EN ENERGIERIJK.**
 ”

HASTI TAREKAT

Heritage Hands-On

Mijn werk gaat over participatie van de erfgoed praktijk op grassroot niveau, vooral in Indonesië en andere Aziatische landen. De erfgoedbeweging is daar begonnen door de gemeenschap en maakt daar nog steeds deel van uit. De gemeenschap speelt een belangrijke rol en neemt het voortouw in de richting van de erfgoedbeweging.

Zelf maak ik sinds ongeveer drie decennia deel uit van die erfgoedbeweging. In de afgelopen 16 jaar doe ik het vanuit Nederland. Ik besef dat ik ook moet **leren over de participatiedynamiek in Nederland, als professional maar ook als burger** van dit land. Ik heb tijdens het lab meer mensen leren kennen en van hen geleerd. Het was ook mijn poging om mezelf als erfgoedprofessional meer te integreren in de Nederlandse samenleving.

“
**DE ERFGOEDBEWEGING IS DAAR
 BEGONNEN DOOR DE GEMEENSCHAP
 EN MAAKT DAAR NOG STEEDS
 DEEL VAN UIT.**
 ”

Participatie
 is maatwerk

- in Spi
 op 2
 - nieuwe
 ingang
 - concrete +

Wat neem je mee?' brainstorm tijdens een bijeenkomst

BERNADETTE SCHRANDT

PhD-onderzoeker en docent Media Studies,
Hogeschool van Amsterdam

Waar ik tijdens dit lab nog bewuster van ben geworden, is ten eerste het verschil tussen invloed kunnen en willen uitoefenen in erfgoedsamenwerkingen, evenals hoe dit te organiseren. Bij 'kunnen' gaat het om de mogelijkheid om te kunnen participeren, bij 'willen' om de vraag of en welke invloed personen wensen te hebben in een proces. Van tevoren in kaart brengen wie welke rol wenst te hebben en/of op zich kan nemen in de samenwerking, **evenals een gezamenlijk kader creëren rondom de (voor)waarden van de samenwerking** is dan ook essentieel.

Ten tweede ben ik me bewuster geworden van manieren waarop media – in mijn onderzoek augmented reality – bezoekers niet alleen in staat stellen om te participeren, maar ook om hen te laten voelen en luisteren. Mijns inziens is dit een belangrijke voorwaarde voor een goede samenwerking. Waar de aandacht in erfgoedparticipatie veelal uitgaat naar manieren om communities en burgers te betrekken, is het net zo belangrijk om **te ontwerpen voor een open houding, reflectie en empathie**. Dat is dan ook waar ik me in vervolgstudies op zal richten.

Als laatste probeer ik inzichten uit het lab – en andere bronnen die me inspireren – te verwerken in een minor die we op dit moment ontwikkelen rondom storytelling. Een belangrijk onderdeel daarin is om studenten hun eigen stem te laten vinden en daarmee te experimenteren. Zo zullen ze, via creatieve methodes, onderzoeken hoe hun stem zich verhoudt tot andere stemmen.

“
**WAAR IK NOG BEWUSTER VAN BEN
GEWORDEN, IS HET VERSCHIL TUSSEN
INVLOED KUNNEN EN WILLEN UITOEFENEN
IN ERFGOEDSAMENWERKINGEN.**
”

HIENKE ALBERTS

Kwartiermaker museum, Steenwijkerland

Participatie is samenwerken, openstaan voor kansen, gezamenlijke doelen formuleren en gewoon doen! Ervaringen delen en samen genieten van het proces. Zoek contactpersonen buiten de gebaande paden, in de wijken en bijvoorbeeld kleinschalige, sociaal-werk-organisaties.

Het persoonlijk maken van een verhaal (de passie, fascinatie, het oog voor detail, zelf mee mogen doen en maken), maakt dat het ook interessant wordt voor iemand, die er in eerste instantie geen affiniteit mee heeft.

“
**ZOEK CONTACTPERSONEN
 BUITEN DE GEBAADE PADEN.**

”

Bijeenkomst van een erfgoedlab in Amersfoort, een samenwerking van de ErfgoedAcademie en In de Buurt

Erfgoedparticipatie-lab B | Programma en tips

Data, leestips, opdrachten

Over het lab

HET GEZAMENLIJKE DOEL VAN HET LAB

Aan het einde van het traject willen jullie kunnen zeggen dat:
>We weten welke vragen er leven in het veld over het bieden van meerdere perspectieven.
>We weten over andere projecten in het veld. We hebben best-practice praktijkvoorbeelden in

TIPS (deel tips via deze kolom!)

Terugkijklink Verhalenwerf Hoogeveen

liothek
Hoogeveen

Live presentatie van de Bibliotheek Hoogeveen

Terugblik op de startbijeenkomst

Wie doen er mee aan de 2 labs? Wat zijn de verwachtingen?

PDF: Labs startbijeenkomst_wie is wie en verwachtingen

Sessie #1 op 25 mei

Startbijeenkomst catch up

Als je op 11 mei niet aanwezig was, dan verzoek ik je de startbijeenkomst terug te kijken. Het is belangrijk dat we allemaal vanaf hetzelfde startpunt beginnen.

Optioneel: Webinar "Participatieve beleidsvorming: een hartwaskunde"

Maatjes

- Deel ervaringen. Geef feedback en advies op elkaar.
- Leer van de generieke elementen.
- Mogelijke samenwerking?

> **Vind een maatje (of twee) in de groep.**
Op basis van wat je je interesseert, de onderwerpen die je beweegt, waarover je wilt sparren.

> **Maak jullie eigen afspraken.**
Wat heb je nodig van elkaar? Wanneer en hoe in contact?

Community Mapping

purpose
Before engaging with communities and stakeholders, it's crucial to investigate which ones you like to engage with and which ones are essential to be able to reach your goals. By making a list and dividing these groups into the following three categories will help you structure your thinking and make sure you won't forget about any of them. You'll also see that different groups have different ways to communicate with.

timeframe: 1 - 2 hours
group-size: 1 - 5 people
materials: blank page (A3 or A4)

Rules and instructions

Take a blank page and make three lists. The community of place, community of interest and community of practice. Try to come up with as many communities that fall under these as possible.

Communities of place are defined by geographical boundaries, which can vary in size from administrative areas, to whole towns, a couple of streets within a town or smaller settlements. These people can be organized in neighborhood groups, committees or other. Their shared factor is the fact that they share a similar space or area to live in, which engages them on a geographical level.

TIPS/INZICHTEN:

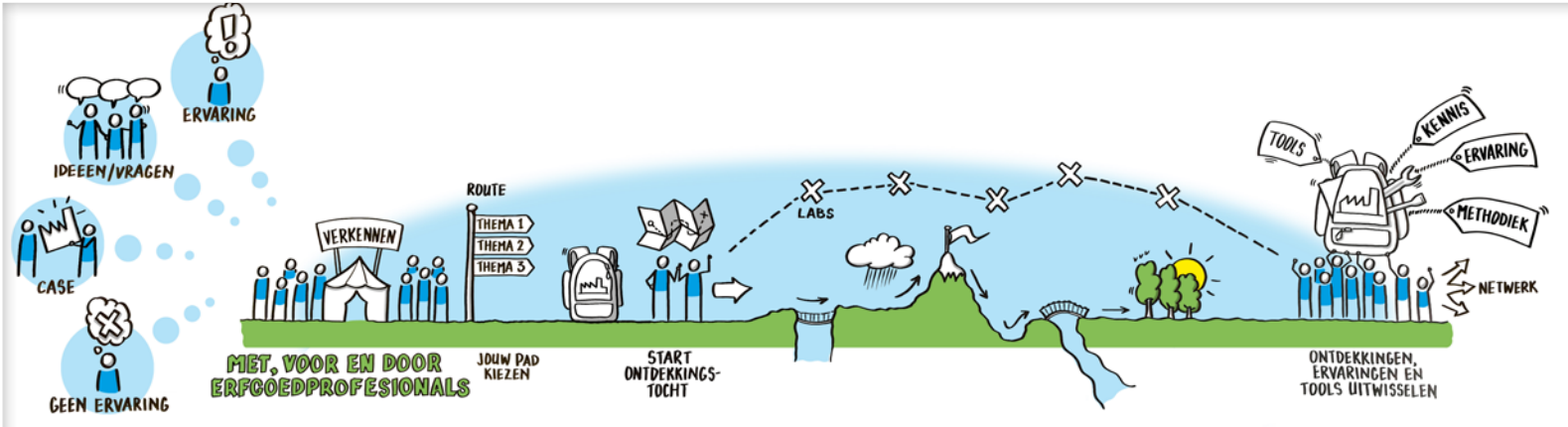
- Wat neem je mee? (tips, ideeën, methodieken...)
- Bepaal vooraf in je strategie de 'rules of the game'
- Experts moeten luisteren
- Neem tijd om na te denken over je project, vooral samen met andere creatievelingen! Dat gaat een stuk sneller dan alleen!
- maak gebruik van 'critical friends' om je problemen mee op te lossen

KADERS VOOR SAMENWERKING + GEDEELD EIGENAARSCHAP:

- Gedeelte eigenaarschap, wel of niet? Wat zijn voorwaarden en consequenties? Wat is de rol van de erfgoed expert/professional hierin?
- Verhalenhuis Belverdere
- De 'Jan-methode' (RCE collectieproject - vraag Wendy)
- voorbeeld boek als participatieproject: <https://anno.nl/nieuws/052299/anno-wol-praktijk-voorbeelden>
- voorbeeld voor aanpak van participatieproject: <https://www.anno.nl/nieuws/algemeen/052299/anno-wol-praktijk-voorbeelden>

VERBINDINGEN MET HET PUBLIEK/BEWONERS:

- bezig met onderzoek naar mogelijke partners en participanten? tip: brainstorm, zoom in, kijk naar andere (lokale/vergelijkbare) projecten en hoe ze het hebben gedaan.
- nieuwe groepen 'vinden'
- drijfveren/ relevantie/ meerwaarde in zicht
- breder groep betrekken
- doelgroep bereiken -> wijkwerkers benaderen; buurtbus opzoeken; wie was verantwoordelijk voor sloeg; aangrenzende burens aanspreken
- Goed zicht hebben op belangen van partners. What's in it for them? Intenlivetvankarngen vragen betekent nog niet dat je getrouwd bent -> dus doen. Passie en persoonlijke verhalen zijn de sleutel!
- Het persoonlijk maken van een verhaal (passie en fascinatie, gekoppeld aan authenticiteit), maakt dat een 'klein verhaal' ook interessant kan zijn voor het 'grote publiek'
- zoektocht naar gemeenschappelijke (onderliggende) waarden om mensen die geen onderdeel van het verhaal uitmaken toch te verleden om het verhaal te delen.

JULIE FASSBENDER

Communicatie en Publieksbereik bij SRAL The Conservation Institute

Mijn motivatie om aan de labs deel te nemen, kwam vanuit mijn onderzoek naar kunstenaarsnalatenschappen. Ik wilde meer weten over hoe een divers verhaal kan worden verteld en nog belangrijker: hoe kunstenaars zelf de hoofd rol hierin kunnen spelen.

De reis tijdens het lab begon met veel reflectie over de verschillende casussen die door de deelnemers waren aangedragen. De uitwisseling met de groep hielp me om mijn plan goed onder de loep te nemen en kritisch op mijn eigen rol hierin te reflecteren. **Voor wie doe ik dat en met welke doestelling? Wat is realistisch en wat heb ik nodig om mijn doel te bereiken?** Door de gesprekken met de andere deelnemers lukte het mij om waardevolle input te verzamelen, zoals bij voorbeeld hoe ik de verschillende behoeftes kan herkennen; **community-mapping** als input voor 'doelgroep' bepaling.

Tijdens het lab zijn we ook dieper ingegaan op wat participatie en de democratisering van erfgoed eigenlijk is. Elke deelnemer heeft een eigen visie op participatie – soms heel breed en soms wat meer toegepast. Mijn onderzoek gaat uit van participatie van de kunstenaar binnen een standaardiseerde architectuur, die nalatenschap faciliteerde en duurzaam behoud. Dat was erg gespecialiseerd.

De meest belangrijke tool was voor mij de 'emotie-netwerken methode' ontwikkeld door IC Imagine en de Reinwardt Academie. In deze methode worden gesprekken gevoerd over een (museaal) voorwerp met als insteek: wat voor een gevoel roept het bij je op en waarom? Tijdens deze workshop konden we zien dat de relatie tot een object verandert. **Het feit dat iemand een ander emotioneel startpunt heeft dan ik, is een belangrijke reminder om op mijn eigen gevoelens en mijn eigen rol in mijn onderzoek over kunstenaarsnalatenschappen te reflecteren.**

“
**DOOR DE GESPREKKEN MET
 DE ANDERE DEELNEMERS LUKTE
 HET MIJ OM WAARDEVOLLE INPUT
 TE VERZAMELEN.**
 ”

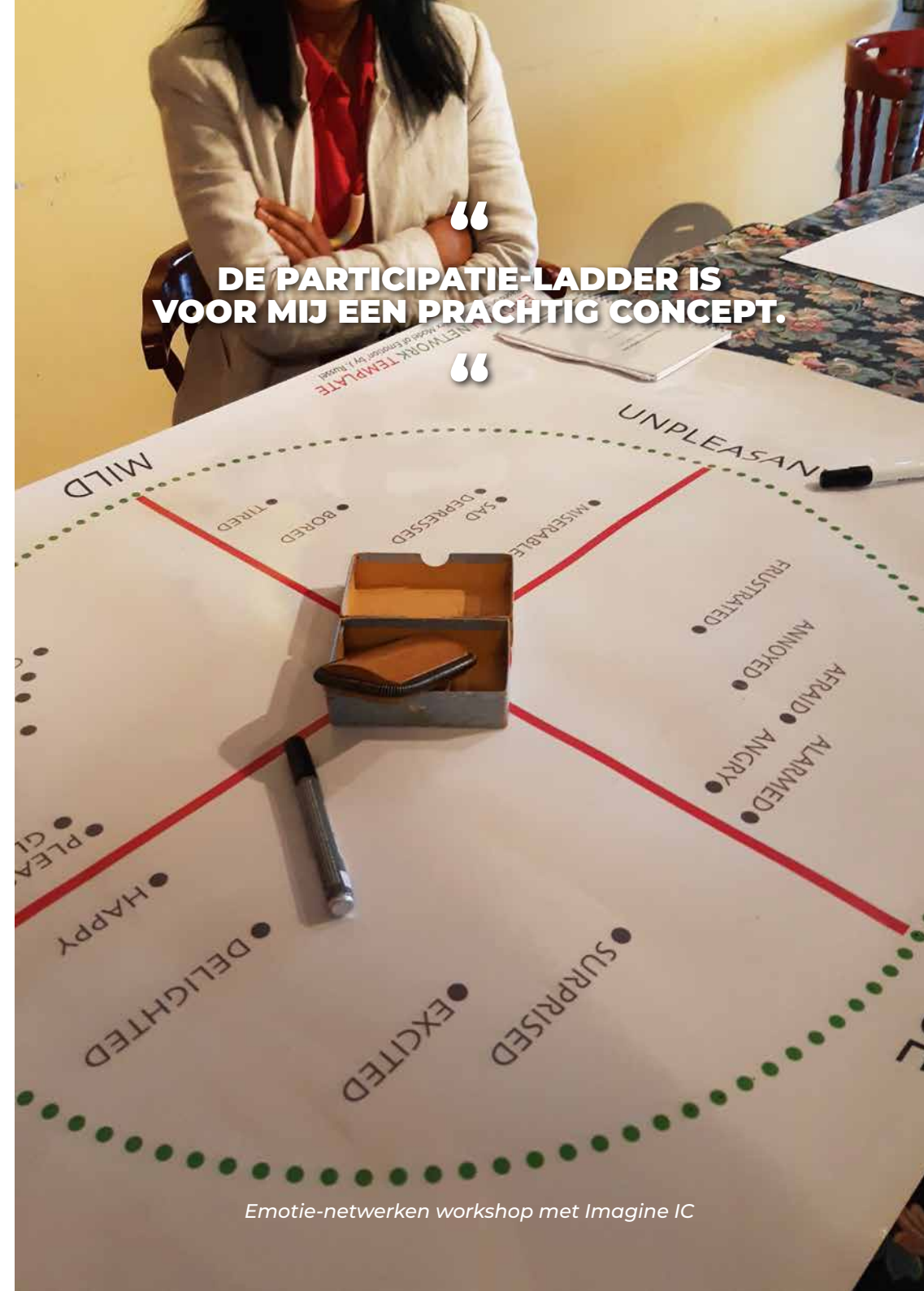
Aan het werk tijdens een bijeenkomst

JEROEN NEUS

Verhalis

Wat voor mij een mooi concept is, is de participatieladder, met de verschillende 'levels of engagement'. Dat vind ik heel bruikbaar en inspirerend om mijn projecten nog participatiever te maken.

Ook de werkvorm 'emotie-netwerken' was voor mij nieuw en bruikbaar.

“
**DE PARTICIPATIE-LADDER IS
 VOOR MIJ EEN PRACHTIG CONCEPT.**
 ”

JOSJE VAN LEEUWEN

Buro de Brug

Tijdens het lab was het fijn om te ontdekken dat er veel andere mensen zijn met leuke initiatieven. Daarnaast is het ook geruststellend om te zien dat veel anderen met soortgelijke problemen worstelen tijdens het proces. Dit geeft niet direct een oplossing, maar werkt toch wel bemoedigend. **Ieder project is toch weer uniek en vergt daarmee een unieke aanpak.**

“
**DIT GEEFT
NIET DIRECT EEN OPLOSSING,
MAAR WERKT TOCH WEL
BEMOEDIGEND.**

“

WENDY BAKKER

Oude Ambachten en Speelgoed Museum

Wij gaan door de deelname aan de erfgoedparticipatie-labs concreet starten met **ons eerste oral history project**.

De onderlinge uitwisseling met de andere deelnemers gaf extra inzichten en tips, heel fijn om mensen te spreken die al diverse participatie projecten hebben opgezet en/of uitgevoerd.

“
**DE ONDERLINGE UITWISSELING
 MET DE ANDERE DEELNEMERS GAF
 EXTRA INZICHTEN EN TIPS.**
 ”

Op locatie bij het Oude Ambachten en Speelgoed Museum

LINN BORGHUIS

Mede-eigenaar van projectbureau Cultural Motion

Bij Cultural Motion werken we veel op het gebied van immaterieel erfgoed, dat veel raakvlakken heeft met erfgoedparticipatie uit het FARO verdrag. Binnen de projecten die we begeleiden, zien we een grote meerwaarde in het leggen van verbindingen met netwerken en communities, zowel lokaal, nationaal als internationaal. Dit was voor mij de reden om (nog) meer te willen weten over erfgoedparticipatie.

Het lab heeft me meer inzicht gegeven in de processen die spelen bij het begeleiden van erfgoedparticipatie. We hebben kennism gemaakt met veel methodieken en tools die (inter)nationaal gebruikt worden, ook buiten de culturele sector.

Ik ben me er nog meer bewust van geworden dat **erfgoedparticipatie ook een kritische reflectie vraagt op de rol die jezelf inneemt als erfgoedprofessional: ben ik nog nu nog wel een mediator en verbinder - of neem ik zelf teveel ruimte in?**

Gedeeld eigenaarschap en vertrouwen blijft een uitdaging bij het begeleiden van projecten, helemaal omdat de verhouding tussen (betaalde) erfgoedprofessionals en de (onbetaalde) 'vrijwilliger' direct al een disbalans geeft. **Wie voelt zich eigenaar van het erfgoed en wanneer en door wie wordt eigenlijk het eigenaarschap van erfgoed bepaald?** Hoe geef je erfgoedparticipatie op een duurzame manier vorm, zeker omdat het vaak wringt met de tijdsgebonden oplevering van projecten.

Het zijn allemaal onderwerpen die ik de komende tijd zeker nog verder wil gaan uitdiepen!

“

WIE VOELT ZICH EIGENAAR VAN HET ERFGOED EN WANNEER EN DOOR WIE WORDT EIGENLIJK HET EIGENAARSCHAP VAN ERFGOED BEPAALD?

“

Inzichten van de deelnemers

ERFGOED VERHALEN

Inzichten van de deelnemers

ERFGOED VERHALEN

Op de website van de ErfgoedAcademie vind je meer informatie over de labs, een link naar de eindproducten van alle zes labs en een link naar een gedeeld levend leeslijst met allerlei publicaties over erfgoedparticipatie.

De ErfgoedAcademie organiseert de erfgoedparticipatie-labs in het kader van het programma Faro/erfgoedparticipatie van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Ontwerp en opmaak door Lars Eckardt van Sitback.

© 2021